

Handledning oumbärlig för andrologiska laboratorier

WHO laboratory manual for the examination of human semen and sperm-cervical mucus interaction. 4th ed. Cambridge University Press 1999. ISBN 0-521-64599-9.

Recensent: Rune Eliasson, docent, andrologilaboratoriet, Sophiahemmet, Stockholm.

I motsats till gynekologi har andrologi aldrig blivit accepterat som en viktig medicinsk specialitet. I Sverige finns ett stort antal specialister och akademiska tjänster inom gynekologi men bara två lektorstjänster i andrologi. Situationen är i stort sett densamma i de flesta industriländer. Avsaknaden av en organiserad utbildning och yrkeskarriär medför att utvecklingen drivs av slumpen och att ytterst få av dem som trots allt inträtter sig för andrologin har en planerad och allsidig utbildning. Detta gäller inte minst den kliniskt laborativa andrologin. Mot den bakgrunden fyller den av Världshälsoorganisationen (WHO) utgivna handledningen i spermaanalysernas teknik en mycket viktig uppgift.

Försök att standardisera andrologin

Den första upplagan av WHO:s handledning i spermaanalys utgavs 1980 och föregicks av omfattande konsultationer mellan olika experter under åren 1976–1978. Initiativet till arbetet togs av den internationella sammanslutningen »Comité Internacional de Andrologia» (CIDA), som tillkom 1970 för att standardisera och utveckla andrologin på internationell bas. Den första upplagan mottogs tyvärr med mycket blandade känslor av andrologerna. Med åren har förståelsen för standardisering och metodkontroll ökat, och de senare upplagorna har blivit mer accepterade och även översatta till flera ledande språk. Handledningarna har emellertid ännu inte lett till den standardisering som initiativtagarna en gång hoppades på, även om de flesta laboratorier i dag anger att de »följer WHO:s handledning».

Alla som kunnat följa arbetet på olika institutioner vet att det råder en stor skillnad mellan angivna intentioner och verkligheten.

Handledningens viktigaste uppgift är att rekommendera standardiserade metoder och en förbättrad kvalitetssäkring inom den laborativa andrologin, att vara vägledande för forskare och kliniker i utvecklingsländerna och att möjliggöra multicenterstudier. Som ämnesområde omfattar andrologin mycket mer än utredning av män med nedsatt fertilitet. I handledningen tar man därför också med metoder för att studera samspelet mellan sädescellerna och livmoderhalsens sekret samt flera metoder som ännu bara hör hemma på avancerade forskningslaboratorier. Man uppmuntrar även till fler studier av läkemedels och miljöfaktors inverkan på mannens reproduktionsorgan.

Analysmetoder för utredning av ofrivillig barnlöshet

Bokens första avsnitt behandlar de basala analyserna av spermprov för utredning av ofrivillig barnlöshet. I likhet med föregående upplagor rekommenderas två prov med en till tre veckors intervall i alla inledande utredningar. Avsnittet om bedömning av sädescellernas utseende innehåller färre egendomligheter än i tredje upplagan. Tredje kapitlet berör kompletterande metoder, t ex biokemiska analyser av sädesplasman, bedömning av procenten levande spermier i prov med liten andel rörliga celler, mikrobiologisk analys samt beräkning av olika former av index. De tekniska detaljerna beskrivs i 22 bilagor.

Trots brister bättre än tidigare upplagor

Avsnittet om kvalitetskontroll är helt nyskrivet och ersätter de ovetenskapliga rekommendationer som fanns i tredje upplagan med statistiskt korrekta. Tyvärr kommer det ta lång tid att reparera de skador man tillfogade andrologin genom undermåliga rekommendationer i förra upplagan.

Avsnittet om sädescellernas interaktion med livmoderhalsens sekret är i huvudsak oförändrat, men av oklar anledning har Kremers »sperm-cervical-mucus-kontakttest» strukits utan motivering. Man har också placerat en av illustrationerna upp och ner. Tillsammans tyder detta på en bristande insikt i dessa testets utförande och betydelse.

Valet av tester samt angivandet respektive utelämnandet av referensvär-

den avviker obetydligt från etablerade paradigmer inom andrologin. Man cementerar därigenom många fördomar samt ger en form av legitimitet åt några direkt dåliga metoder. Detta hindrar den laborativa andrologins utveckling och därmed även utvecklingen av den kliniska andrologin.

Handledningen är trots brister klart bättre än sina föregångare. Man skall dock inte ta den som en »bibel» utan läsa och tillämpa den med förståelse för att den är resultatet av de konsulterade forskarnas egna ambitioner och erfarenheter, av kompromisser och av mångas ovillighet att överge gamla paradigmer. Boken är även med dessa reservationer helt oumbärlig för alla andrologiska laboratorier, och den belyser föredömligt olika sidor av andrologin som ämnesområde. •

Bra norsk informationsskrift om diabetes

Stein Vaaler, Terje Møinichen, Ingvald Grenstad, red. **Diabeteshåndboken.** 2. udgave. 262 sidor. Oslo, Universitetsforlaget, 1999. Pris 285 nkr. ISBN 82-00-42971-7.

Recensent: Sven-Erik Fagerberg, docent, tidigare klinikchef vid medicinska kliniken, Regionsjukhuset, Örebro.

Nyligen recenserade jag en patientinformationsbok om diabetes och inledde med frågan om det idag behövdes fler informationsskrifter. Svaret blev förstås jakande, men en norsk bok i samma ämne och på norska? Ja, den behövs därför att den är bra, och språket utgör inget hinder.

Författarna till boken är flera välkända norska diabetologer, och från Sveriges medverkar Arne Melander och Anders Frid. Boken är indelad i 42 kapitel och riktar sig till all personal som ingår i diabetesteamet men också till personer med diabetes och deras anhöriga.

Aktuella fakta

En välskriven historik inleder, följd av epidemiologiska avsnitt. Där informeras om att typ 1-diabetes hos barn